

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polii. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 31. avgusta 1864. ~

Gospodarske stvari.

Združba je moč, združba napredek. *)

Nekaj zastran vinoreje.

Govor gospod dr. Lavriča, predsednika čitavnice ajdovške, v shodu 17. julija t. l.

„Slovenski možje! Vaš odbor je odločil današnji večer prav važnemu, občnokoristnemu pogovoru; gré namreč za vinorejo krasne naše doline, toraj za zadevo, ki živo sega v naše blagostanje, ker vino je poglavitni pridelek tukajšnjih krajev. Po vsi pravici se je pečal tedaj s to rečjo slavni naš domorodec, ranjki g. Vrtovec, in po vsi pravici zmirom še prevdarjajo to reč nekteri umni gospodarji teh krajev, ter skrbé in se trudijo, da bi vino zboljšali, posebno več let hranljivo naredili.

Čeravno namena svojega dosegli še niso, gré vendar čast in hvala takim možem, ki neprenehoma skušajo in premišljujejo, da bi svoje in občno blagostanje pomnožili. Le takega človeka ne moremo spoštovati kot vrlega moža, kateri si sam pomagati noče, in le od družih vsega pričakuje. Podoben je tak maloletnim, potrebojočim varha in voditelja. Ravno tako maloleten je narod, ki sam za svojo omiko in za svoj telesni, materialni prid ne skrbi. Kdor si pa djansko pomagati hoče, bodisi posamen človek, bodisi vés narod, mora posluževati se pravih sredstev (pripomočkov). — To je lahko razumljiva resnica. — Kakor vsakdanja skušnja kaže, nam je do zdaj malo koristilo, da so se s to domačo zadevo pečali, dasitudi prizadevno pečali, le posamni umni gospodarji. Ta pot toraj ni prava, in nikdar ne bomo po nji namena dosegli. Deželam namreč in krajem pomagajo le zedinjene moči, le družbe, in to zavoljo tega, ker dežele in okraji potrebujejo več, in le zloženo premoženje, združene bistre glave in moči morejo vstvariti ali več, ali kaj boljšega, celó kaj veličanskega. Dokaz temu so nam vsi časi.

Svobodni Angleži so se od nekđaj že radi združevali, in tudi dandanes ustanavljajo družbe vsakovrstne v kakoršen koli namen. Celó vseučilišč so osnovali po združevanju, po asocijácii! — Sicer pa dela in veljá davno že to načelo, ker je človeku prirojeno. Zato nahajamo družeb že v prvotnih časih človeštva, in svobodni narodi stare dōbe so vživali vse pravice svobodnega združevanja, kar nam imenitni pisatelji tistih časov pravijo. — Iz srednjega veka pa imamo mnogo dokazov prav živega združevanja. Razne družbe so skrbele za

trgovski (kupčijski) in obrtnijski razvoj, in z zedinjenimi močmi so nazidale veličanske cerkve in mestne poslopja, takošne umetne dela, da se jim še zdaj čudimo. Pretežko bi bilo popisati vse djanja teh družeb od nekdanje trgovske nemške družbe z imenom „Hanza“ in ravno takošne angleške, imenovane „družbe (kompanije) za izhodnjo Indijo“, kateri ste tako bogati in močno bili, da ste svoje lastne vojske na suhem in po morji imele, — do najmanjših izmed njih, o katerih vseh nam vé zgodovina toliko velikega in koristnega povedati. — Gotovo je tudi, da je svobodno združevanje eden najvažnejših vzrokov, da se je po sedanjem svetu tako veličansko razvila kupčija, obrtnija in narodsko gospodarstvo sploh, da so se tako kratko razcvetele znanstva in lepe svobodne umetnosti. Vse to učé slavno znani učitelji narodskega gospodarstva, in trdijo dalje, da je angleška, da je vsaka bogata dežela pridobila svoje bogastvo, ne samo po delavnosti in preiskovanosti posamnih svojih državljanov, ampak pred vsem in po djanski rabi združevalnih pravic.

Da je to res, prepriča se lahko vsaki oziraje se nekoliko po svetu. Saj vidimo, na priliko, v Trstu, da skoraj vsaka trgovska družba mnogo več zamore od najbogatejšega posamnega moža; tudi vidimo, da so revni tisti kraji, po katerih združevanje medlí, in v katerih sleherni le sam dela in le za se. Tehtno nam dokazujejo to naše okolice. Družeb je tod malo, in nihče ne poreče, da so bogati ti kraji. — Na Tominškem je planinarstvo na nizki stopnji, na Krasu gozdov več ni, in tū pri nas bi vino lahko izvrstno bilo, kakor zvedeni možje pravijo, pa ni; vendar pa od planinarstva in od živinoreje po gorah skoraj vse živí, vendar bi gozdje Kras osrečili, in dobre vina to našo dolino obogatilo, kar sami trdite. Potem takem vprašam: kaj nam je početi? Menim da, kakor drugim narodom v drugih zadevah, morajo tudi nam v teh naših rečeh pomagati le zedinjene moči, le združbe.

Nas Slovence začinja že sicer opihljavati oživljaló ta duh; osnovali smo si že nekaj zavodov v dušno napredovanje, na pr. čitavnice in zdaj slovensko Matico v Ljubljani. — Ali, možje moji, važen pogoj duševnemu napredovanju je telesno (časno), je materialno blagostanje ljudstva, ravno tako, kakor je zdravo, čvrsto teló pogoj krepki in pogumni duši. („S kruhom za duhom.“ Vr.) Zavoljo tega duševnega napredovanja tedaj, in, ker premožen človek, premožen narod več zmore od revnega, nam je na vso moč skrbeti za materialni blagor, in vam posestnikom ne bo menda pretežka ta skrb. Vino je namreč poglavitni pridelek naše doline, trta pa je rodovitna, grozdje je sladko in vina je obilno. Pri vsem tem tožite, da vam vino malo nese, ker kupca ni, in radi se spominjate poprejšnjih časov, ko ste svoje vina hitro

*) Iz vrlega „Umnega Gospodarja“ ponatisnemo zlatá vredni govor iskrenega rodoljuba g. dr. Lavriča z živo željo, naj bi segal vsem vinorejcem vipavske doline prav za kožo, pa bi se ga navzeli sicer tudi vsi naši Slovenci, spoznavši tudi v družih materialnih in duševnih zadevah, da „združba je moč.“ Vred.

in drago prodajali; vam so bile ugodne zadnje leta, v katerih je trte po sosednjih krajih bolezen zatirala, zdaj je minula skoraj ta nesreča, in nastopila je še druga okoliščina, ki žuga hudo škodovati vam, ako ne bote pazili. Železna cesta namreč pripeljuje prodajavce vina iz drugih dežel. Štajarske, ogerske in hrvaške vina se pijejo v Trstu, v Gorici in drugod, — vina, ki so okusne in hranljive, in se najhujše vročine ne strašijo, kakor vaše. Hrvatej so napravili v Trstu razstavo svojih vin, in kupci si lahko izbirajo, česar želé; naše vina pa zaostajajo.

Vsega tega je krivo, kakor vidimo, poganjanje prodajavcev, to je, konkurencija. Konkurencija je prav ostra sodnica, ona vse natanko pregleduje, zameta in zaničuje, kar je srednjega ali slabega, in priznava prednost le dobrim, izvrstnim rečem.

Zavoljo tega pa ne smemo obupati, zakaj konkurencija škoduje le nemarnim. Vrlega, umnega moža pa spodbada k napredovanju; ona mu je nagib k novemu preiskovanju, in vsled tega izvir novih znajdeb in ponosnega veselja. Nam je tedaj zadnji čas, da začnemo posluževati se pravih sredstev; zatoraj „zložimo se!“ kakor slavni dr. Toman svetuje, in napenjajmo vse moči, da bomo drugim prodajavcem kos.

Ne ugovarjajte, da je tega vročina tukajšnja kriva, zakaj na Francozkem in Španjoljskem je vročina še hujša, kakor pri nas; vendar pa narejajo tam vina hranljive, in tako hranljive, da jih po morji celó v Ameriko pošiljajo. Tudi na Italijanskem nahajamo sèm ter tje stanovitnih vin, in znano je, da so že Rimljani ljubili stare vina, saj je slavni latinski pesnik Horaci opel okusno falernsko vino starejše dóbe. Potem takem ni kriva niti zemlja, niti vročina; ampak druge napake so krive: ali obdelovanje trt, ali kuhanje vina po stari navadi, ali slaba posoda in neprimerni hrami, ali morebiti kake druge okoliščine. Vse to do korena preiskati, napake najti in odstraniti jih, in kaj boljšega vpeljati, gré pa Vam, ki ste zvedeni možje in umni gospodarji.

Hajd tedaj, združimo se v ta namen, in pomagajmo si sami, kajti drugi nočejo in ne morejo za nas skrbeti. Najti pa moramo pravo pot, zakaj, kar je drugim narodom mogoče, mora toliko lože biti nam Slovencem, ki imamo dokaj najlepših izgledov.

V ta namen svetujem: I. Da bi izvolili že danes izmed vseh posestnikov naše doline 12 ali 15 umnih gospodarjev, katerim je mar za lastno in za občno blagostanje, in od katerih mislite, da se bodo zares trudili, da najdejo pomočkov in sredstev, po katerih bo mogoče tukajšnje vino zboljšati in več let hranljivo narediti. Gledajmo pa posebno na takošne možé, ki bodo domoljubno tudi razglasili to, kar zvedó. II. Svetujem drugič, da naj bi se ta odbor večkrat v letu zbiral, med odbornike in druge umne gospodarje nove svoje poskušnje razdeljeval; da naj bi dela, sporočila sprejemal, knjige dotične kupoval, zvedene može presliševal, in sploh vpeljal vse, kar je potrebno, da se namen doseže. III. Ta odbor ima dalje vse pripraviti in izpeljati, kar postava o združevanju zahteva.

Možje! to so moje želje, moji predlogi. Vi pa odločite in sklenite, kar mislite, da bo v prid vam in dragi nam domovini!“

Volil se je potem odbor 12 mož, ki naj bi posebno za povzdigo vipavske vinoreje skrbeli in bi razglasili tudi po časnikih, kar bi pomoglo k temu, da se naredí vipavsko vino več let hranljivo. Izvoljeni so bili: Gg. France Kavčič, Evgen Majer, Ant. Deperis, Daniel Godina, Mojzes Duranti, Tomaž Mrevle, France Polšak, Ant. Nussdorfer, France Pečenko, Janez Ličen, France Leban in Ant. Rustja.

Gospodarska skušnja.

* Bič za povijanje cepljencev posebno pripraven. Dober gnoj sadnim drevesom. — Kar človeka veseli, o tem rad govori. To je že star pregovor. Moje posebno veselje od nekda je sadjoreja; slavna c. kr. kmetijska družba kranjska me je zato že dvakrat počastila s srebrno svetinjo; veselje tedaj mi ne sme samo na jeziku biti, ampak v djanji se mora pokazati. Zato naj povem, kar sem iznajdel. Cepil sem letošnjo spomlad okoli 1000 drevesec, in ko sem jih okoliral, sem najdel, da bič je za povijanje cepljencev veliko boljši kakor navadno liče ali prejnati matoz, to je, bič tanek in dolg, ki bolj v senci in v kaki goščavi raste; kadar je osušen in zvenjen, je prav trden, pa tudi volján. S takim bičem sem še čez 300 cepljencev povil. Utegnil bi tudi prav dobro služiti mestnim vrtnarjem, ki imajo z rožami opraviti, posebno poletni čas, ko je mlad les, ko niso trte dobre in se prerade lomijo. — Naj zraven tega še nekaj povem, kar sem skusil. Večkrat kdo vpraša, s čem je najbolje drevescem gnojiti? Najboljši gnoj se naredi iz lesnine z zelenim listjem vred. Sedanji čas je še pravi za to. Jelšje, robidovje in vsaka šara naj se drobno naseka in z malo prstjo v tako jamo spravi, kamor se lahko gnojica napelje ali se ž njo saj lahko polije; enkrat ali dvakrat naj se vse prekoplje in premeša, potlej pa vèn na kup spravi. Tako se lahko po dvakrat ali trikrat na leto naredí dober gnoj. Če se drevescu dá ena lopata tacega gnoja, mu je za 3 ali 4 leta dosti, da prav lepo raste.

Pri ti priložnosti tudi omenim, da imam v svoji drevesnici jako lepe drevesca jablane, in nekaj lepih pritličnih in visocih hrušek, s katerimi bodem prihodnjo jesen ali pa spomladi lahko postregel vsacemu, kdor jih bo želel dobiti.

Na Dražovniku poleg Dobrove.

France Bizjak.

Goveja kuga zopet na Kranjskem.

Gotovo je po komisijskih preiskavah, pri katerih je bil tudi dr. Bleiweis, da je živinska kuga se zopet prikazala v kočevskem okraji in sicer v Starem Bregu (Altbacher), Starem Logu (Alttag) in v Mali gori (Malgern). V te kraje poslana komisija je vse ukazala, kar postave velevaljo, da se ubrani razširjenje te velike nadloge. Ker pa je zapazila pri mnozih gospodarjih veliko nečimernost, da po takem ni misliti, da bi domači čuvaji bili zadostni, je komisija prosila c. k. dež. vlade, naj bi poskrbela vojakov za stražo. Sl. vlada je to tudi brž storila. Vojaške pripomoči je pa tudi toliko bolj potreba, ker vès kočevski okraj ima le 3 žandarje, kateri pri vsej svoji marljivosti ne morejo vsemu kaj.

Kako pa se je zatrosila goveja kuga, o kateri na Kranjskem ni bilo ne duha ne sluha že veliko mescev? — Po 11 kozlih se je zanesla, kateri so bili 5. dne t. m. na sejmu v kočevskem Vrbovcu (Tiefenthal) kot domači kozli prodani, pa gotovo niso domači bili, ampak iz Hrvaškega ali Turškega skrivé čez mejo kranjsko pripeljani. Te kozle, pravijo, je prodajal nek barantač iz črnomaljskega okraja, ki je znan po vsem Kočevskem, da z drobnico že veliko let kupčuje.

Ker je imel morebiti kozlov, ki so bili tisti čas še v druge kraje na Kranjskem prodani in so morebiti z govejo živino tu ali tam prišli v dotiko, se je bati, da ni bila kuga še v druge kraje zanesena. Zato naj vsak, kdor je ta mesec iz tega kraja kaj kozlov kupil, dobro svojo vest izprašuje: ali je kaj tega blaga se po-